

ningitis of encefalitis, met faryngitis, met huidafwijkingen, met longinfiltraten et cetera), over diarree en over eosinofilie, alle met uitgebreide differentiële diagnose. Het boek is van 1991. 'Cyclospora' heb ik niet gevonden; literatuurreferenties lopen nogal eens achter (bij 'echinokokkose' tot 1986). Recente ontwikkelingen op het gebied van therapie mag men niet verwachten, hiervoor is het boek ook niet bedoeld. Aan te raden aan alle reizigersklinieken, GG&GD's, centra voor asielzoekers en afdelingen waar regelmatig advies aan reizigers wordt gegeven en waar reizigers komen met klachten na een reis.

Mandell, Douglas and Bennett's principles and practice of infectious diseases. Vol. 1 en 2. 4e druk. Onder redactie van G.L.Mandell, J.E.Bennett en R.Dolin. 2803 bl., fig., tabellen. Churchill Livingstone, New York 1995. ISBN 0-443-08935-3. Prijs: geb. f 559,20.

Het boek van Mandell zal aanwezig zijn in de bibliotheek van elk ziekenhuis en de afdelingsbibliotheken van interne afdelingen. Het bevat goede, systematische overzichten over alle tropisch-infectieuze aandoeningen van betekenis en de 4e editie van 1995 bevat literatuurreferenties tot en met 1994. Diagnostische en behandelingsadviezen zijn actueel; ook in de VS niet gangbare middelen worden vermeld. In het hoofdstuk 'Protection of travelers' staat zeer kort iets over jetlag, hoogteziekte, waterzuivering, zonnesteek, beten van insecten en slangen, maar voor deze aandoeningen kan men toch beter in andere boeken terecht.

Hunter's tropical medicine. 7e druk. Onder redactie van G.T.Strickland. 1153 bl., fig., tabellen. W.B.Saunders, Philadelphia 1991. ISBN 0-7216-2970-9. Prijs: geb. f 321,55.

'Hunter' is een van de grote klassieke boeken over tropische geneeskunde. Naast de stukken over de tropische infectieziekten, de aandoeningen door giftige en toxische planten en dieren, en over voeding, is er ook een sectie getiteld 'Tropische ziekten in een gematigd klimaat', waarin hoofdstukken zijn te vinden over adviezen aan reizigers, over koorts, diarree, dermatitis en eosinofilie bij reizigers, over ziekten bij immigranten en de geografische verspreiding van ziekten. Het boek kent een praktische benadering en een consequent volgehouden, systematische indeling. Het bevat vele kaarten, tekeningen van cycli, foto's en tabellen en het heeft een prettige lay-out. De tekst leest heel plezierig en is actueel. Zeker een boek om aan te raden voor ieder die regelmatig met importziekten in aanraking komt. Deze 7e editie is van 1991. Wanneer een nieuwe editie uitkomt, is niet bekend.

P.A.KAGER

I.V.E.Carlier, R.D.Lamberts, B.P.R.Gersons en A.J.van Uchelen, *Het lange-termijn effect van debriefen*. Een vervolgonderzoek bij de Amsterdamse politie naar aanleiding van de Bijlmerramp. (Bijlmeronderzoeksproject II; eindrapportage.) 78 bl., fig., tabellen. Academisch Medisch Centrum (AMC), vakgroep Psychiatrie, Amsterdam 1995. Prijs: ingen. f 11,50. (Schriftelijk aan te vragen bij mw.dr.I.V.E.Carlier, AMC, vakgroep Psychiatrie, Tafelbergweg 25, 1105 BC Amsterdam.)

Na de Bijlmerramp van oktober 1992 werden politiemensen die reddingswerkzaamheden hadden uitgevoerd, 'gedebrieft', dat wil zeggen: kregen in een groepsgesprek gelegenheid over hun ervaringen te vertellen en hun emoties hierover te uiten ('stoom af te blazen'). Doordat niet alle in aanmerking komende personen aan de debriefing deelnamen, ontstond de mogelijkheid het effect van debriefing na te gaan met betrekking tot het voorkómen of het verminderen van posttraumatische klachten en verschijnselen. In dit boekje wordt verslag gedaan van het effect van debriefing op lange termijn, 1,5 jaar na de ramp.

De resultaten zijn opvallend. Hoewel een niet onaanzienlijk aantal mensen, al dan niet tijdelijk, posttraumatische klachten kreeg, bleek debriefing niet alleen geen preventief effect te hebben, maar zelfs een averechts. Dit was vooral het geval bij de emotioneel door de reddingswerkzaamheden uitgeputte agenten. Debriefing bleek geleid te hebben tot meer hyperactiviteitsverschijnselen, vooral slaapproblemen.

De bevindingen van Carlier et al. staan niet op zichzelf. Hoewel de noodzaak van debriefen (met name het ventileren van emoties) een soort geloofsartikel is binnen de samenleving, groeit de twijfel aan de zinvolheid ervan (getuige ook een 'editorial' in *British Medical Journal* onder de titel 'Does debriefing after psychological trauma work?'; *BMJ* 1995;310:1479-80).

Het helder geschreven boekje van Carlier et al. verdient aandacht, ook van beleidsmakers. Opvallend is wel dat, hoewel zij niet onder stoelen of banken steken dat debriefen een averechts effect had, de auteurs toch ook zorgelijk opmerken dat de politiemensen 'zorgvermijders' zijn en dat zij als gevolg van het geen hulp zoeken chronische verwerkingsklachten kunnen krijgen. Weliswaar is individuele hulpverlening niet identiek aan een groepsgesprek, maar of de eventueel geboden andere hulp wel effectief zou zijn geweest, lijkt mij de vraag. Misschien hadden degenen die er weinig van verwachtten en daarom geen hulp zochten wel een beetje gelijk.

H.G.M.ROOIJMANS

D.Winkel, P.Wyffels en M.Martens, *Orthopedische geneeskunde*. Onderzoek, diagnostiek en behandeling van de extremiteiten. Een handleiding voor de huisarts. 343 bl., fig., tabellen. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten 1995. ISBN 90-313-1568-0. Prijs: ingen. f 99,-.

Ter aanvulling op de als naslagwerk bruikbare serie 'Wekdelenaandoeningen van het bewegingsapparaat' besloten de auteurs (fysiotherapeut, huisarts en orthopedisch chirurg) één compactere uitgave samen te stellen, gericht op de praktijk van de huisarts. In dit boek, dat beperkt blijft tot de extremiteiten, bespreken zij volgens een vrij vast stramien (anamnese, inspectie, palpatie algemeen en specifiek, functieonderzoek, diagnose, pathologie en therapie) de deelterreinen: compressie-neuropathieën, schouder, elleboog, pols en hand, heup, knie, enkel en voet. Er is veel instructief beeldmateriaal, onder meer met betrekking tot functieonderzoek, eenvoudige fysiotherapeutische technieken, injectietherapie, tappen en bandageren. In handige diagnoseschema's worden bevindingen uitgezet tegen mogelijke diagnoses.

Een trefwoordenregister ontbreekt, hetgeen de vlotte toegankelijkheid van specifieke onderwerpen niet ten goede komt. Ook ontbreken expliciete verwijzingen naar de overigens uitgebreide literatuurlijst, hetgeen het benutten hiervan voor gerichte nadere studie lastig maakt. Daardoor is ook niet goed te toetsen in welke mate de effectiviteit van aanbevolen interventies onderbouwd is door wetenschappelijk onderzoek, iets wat men tegenwoordig ook in een op de praktijk gericht boek graag ziet. Niettegenstaande deze beperkingen kan het boek zeker een nuttige bijdrage leveren aan de versterking van de praktische vaardigheden van de huisarts.

J.A.KNOTTNERUS

Jaarboek verpleegkunde 1996. Onder redactie van C.H.van der Kooij en P.M.F.van Mechelen. 240 bl., fig., tabel. Kavanah, Dwingeloo 1995. ISBN 90-74034-90-X. Prijs: ingen. f 39,40 (bij abonnement f 27,90).